

Originalni naučni rad

Imunohistohemijski markeri: karcinoembrionalni antigen, p53, Ki 67 i proliferišući nuklearni antigen kao prognostički faktori karcinoma kolona i rektuma

**Siniša Maksimović^{1,2},
Branislava Jakovljević^{2,3},
Zdenka Gojković^{2,4},
Zlatko Maksimović^{5,6}**

¹Javna zdravstvena ustanova bolnica „Sveti Vračevi“, Bijeljina, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

²Univerzitet u Banjoj Luci, Medicinski fakultet, Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

³Zdravstvena ustanova S-Tetik, Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

⁴Univerzitetski klinički centar u Banjoj Luci, Klinika za onkologiju, Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

⁵Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Medicinski fakultet, Foča, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

⁶Fond zdravstva Republike Srpske, Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

Adresa autora:

*Prof. dr Siniša Maksimović
JZU Bolnica "Sveti Vračevi"
76300 Bijeljina
makss@telrad.net*

Primljen – Received: 07/03/2018
Prijet – Accepted: 10/05/2018

Copyright: ©2018 Maksimović S, et al. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license.

Kratak sadržaj

Uvod. Učestalost karcinoma kolona i rektuma je u postupnom porastu posljednjih dvadeset godina. Da bi procjena ljekara o trajanju života pacijenata i/ili liječenju bila što preciznija, u onkologiji se koriste faktori prognoze i predikcije. Oni se mogu klasifikovati na: kliničko-hirurške, patološko-histološke i imunohistohemijske. Cilj rada je bio utvrditi značaj imunohistohemijskih markera – karcinoembrionalnog antigena (CEA), p53, Ki-67 i proliferišućeg nuklearnog antigena (PCNA) u predikciji preživljavanja pacijenata sa karcinomom kolona i rektuma.

Metode. Od 1. januara 2010. godine do 1. decembra 2017. godine u Javnoj zdravstvenoj ustanovi bolnici "Sveti Vračevi" u Bijeljini liječeno je 484 pacijenata sa karcinomima kolona i rektuma kojima je u tkivu karcinoma imunohistohemijskom analizom ispitana ekspresija CEA, p53, Ki-67 i PCNA.

Rezultati. Imunohistohemijska analiza tkiva primarnog kolorektalnog adenokarcinoma ispitivanih pacijenata pokazala je jako pozitivnu ekspresiju CEA kod 301 (62%) pacijenta, p53 kod 329 (68%), PCNA kod 314 i Ki-67 kod 275 (56,8%) pacijenata. Pacijenti sa jako pozitivnom ekspresijom CEA, p53 i PCNA su imali statistički značajno lošije preživljavanje u odnosu na pacijente sa slabom ekspresijom ovih imunohistohemijskih markera. Nema statistički značajne razlike u preživljavanju pacijenata sa jako pozitivnim imunohistohemijskim skorom Ki-67 u odnosu na pacijente sa slabom pozitivnim vrijednostima skora.

Zaključak. Imunohistohemijska analiza se ne koristi u rutinskoj analizi karcinoma kolona i rektuma, iako imunohistohemijski markeri predstavljaju korisne prediktore preživljavanja pacijenata.

Ključne riječi: imunohistohemijski markeri, CEA, p53, Ki-67, PCNA, kolorektalni karcinom, preživljavanje

Uvod

Imunohistohemijski markeri se mogu podijeliti na dijagnostičke, prognostičke i prediktivne, pri čemu se uloga pojedinih markera prepliće i jedan isti marker može imati i prognostičku i prediktivnu ulogu. Iako kliničko-patološki parametri još uvijek predstavljaju najznačajnije faktore pri određivanju terapije i praćenja bolesnika sa kolorektalnim karcinomom, oni ipak, nisu dovoljno pouzdani ni u prognostičkom smislu niti u predikciji odgovora na terapiju. Zbog toga postoji urgentna potreba za razvojem imunohistohemijskih markera koji bi bili specifičniji i senzitivniji u procjeni rizika i izboru terapije [1].

Razumijevanje molekularne osnove kolorektalnog karcinoma preduslov je za identifikaciju brojnih potencijalnih prognostičkih i prediktivnih imunohistohemijskih markera. Detaljnija analiza molekularne baze kolorektalnog karcinoma pokazala je da je kolorektalni karcinom heterogeno oboljenje koje može da nastane kroz nekoliko različitih genetskih puteva [2].

U našoj kliničkoj studiji smo analizirali ekspresiju sljedećih imunohistohemijskih markera: karcinoembrionalni antigen (CEA), p53, Ki-67 i proliferišući nuklearni antigen (PCNA).

Karcinoembrionalni antigen je glikoprotein koji je izolovan u debelom crijevu fetusa i u adenokarcinomu debelog crijeva, dok ga u debelom crijevu zdravih odraslih osoba praktički nema. Upravo zato što se nalazi u tkivu karcinoma i u embrionalnom tkivu dobio je naziv karcinoembrionalni antigen. Kao i kod većine ostalih tumorskih markera njegova ekspresija raste s povećanjem mase tumora. Tako je u najranijoj fazi karcinoma debelog crijeva (Dukes A) ekspresija CEA povišena kod oko 28% bolesnika, a rastom tumora se povećava procenat ovih bolesnika do 85% [3, 4].

Gen p53 je lociran na kratkom kraku hromozoma 17, i 90% humanih karcinoma pokazuje tačkaste mutacije sa substitucijom jednog nukleotida, a rjeđe su delecije ili gubitak heterozigotnosti. Gen 53 kodira protein od 53 kDa poznat kao p53. Mutacije p53 gena stimulišu rast ćelija i učestvuju u razvoju i progresiji tumora zbog gubitka supresorne aktivnosti

p53 divljeg tipa gena i zbog kooperacije sa aktiviranim onkogenima. Ovaj protein ima vrlo kratak poluživot i zbog toga se nagomilava u ćelijama pa se ne može dijagnostikovati imunohistohemijskim tehnikama [5]. Nasuprot ovome, mutacije p53 rezultiraju u odgovarajućim izmjenama i nefunkcionalnom nuklearnom proteinu koji je stabilan. Ovaj protein se nagomilava u tumorskim ćelijama i može se dokazati imunohistohemijskim metodama. Kod bolesnika sa pozitivnim p53 preživljavanje je bilo statistički značajno lošije nego kod bolesnika sa negativnim p53 (52,5 % vs. 94,1%) [6-9].

Antigen Ki-67. Antitijelo IgG1 klase je napravljeno protiv Ki-67 nuklearnog antigena proliferišućih ćelija. Antigen Ki-67, koji se otkriva ovim antitijelom, je prisutan u G1, S, G2 i M fazi a jedino se ne vizualizuje u G0 fazi [10]. Određivanje Ki-67 kod bolesnika sa kolorektalnim karcinomom upotrebom monoklonskog antitijela je značajnije za prognozu bolesti u poređenju sa kliničkim i patološkim pokazateljima [10-13]. U radu Guzinske i saradnika [10] pokazano je da prisustva Ki-67 ukazuje na postojanje metastatske bolesti.

Proliferišući nuklearni antigen (PCNA) je ne-histaminski nuklearni protein, ima molekularnu masu od 36 kDa i specifičan je marker dijeljenja ćelija. Njegova akcija je povezana sa DNK polimerazom, sintetizacijom neposredno prije S-faze ćelijskog ciklusa [14]. Utvrđeno je da PCNA izraz korelira sa stepenom maligniteta, vaskularnom infiltracijom, udaljenim metastazama i preživljavanjem [14, 15]. Danas se može dobiti antitijelo na nuklearni protein koji se naziva proliferišući nuklearni antigen (PCNA) ili ciklin koji se javlja u jedru pri kraju S faze. Ovaj molekul je pomoćni protein DNA polimeraze enzima i identifikuje se imunohistohemijski [14].

Metode rada

Od 1. januara 2010. do 1. decembra 2017. godine u Javnoj zdravstvenoj ustanovi bolnica "Sveti Vračevi" u Bijeljini liječeno je 484 pacijenata sa karcinomima kolona i rektuma kojima je urađena imunohistohemijska analiza

biomarkera CEA, p53, Ki 67 i PCNA. U istraživanje su uključeni pacijenti operisani zbog karcinoma kolona i rektuma, stadijuma B i C. Iz grupe su isključeni pacijenti sa stadijumom D po Dukes-u, kao i pacijenti koji su umrli u ranom postoperativnom toku.

Tkiva primarnog kolorektalnog adenokarcinoma obrađena su u histopatološkoj laboratoriji JZU bolnice "Sveti Vračevi" u Bijeljini. Hematoksilin i eozin obojeni dijelovi su retrospektivno pregledani od strane dva patologa za detekciju, kvantifikaciju i lokalizaciju uzorka kolorektalnog adenokarcinoma. Preparati su imunohistohemijski obrađeni korišćenjem sljedećih antitijela: anti CEA monoklonalna antitijela CEA 102, anti-p53 klon DO-7, anti Ki-67 klon MIB-1, anti PCNA klon PC-25, i analizirani od strane dva iskusna patologa bez prethodnog poznavanje slučaja.

Standardizovana procjena za sve marke bazirana je na "Quick score": $Q = P \times I$, gdje je P procenat difuznih i ravnomjerno pozitivnih epitelnih ćelija, a I je intenzitet boje; stoga je analiza bila izvršena tako da je množenjem vrijednosti P i I dobijen rezultat. Ekspresija je smatrana slabo pozitivnom (1) u slučajevima sa ocjenom od 0-5, i jako pozitivnim (2) sa ocjenom od 6 ili više.

Statistička analiza koja upoređuje ekspresiju markera u odnosu na varijable starost, pol, stepen diferencijacije, venska invazija, perineuralna invazija, TNM i mortalitet izvedeni su korišćenjem testa chi-kvadrat ili, po potrebi Fisher-ovim test. Analiza ukupnog preživljavanja pacijenata u zavisnosti od pojedinog markera ili panela izvršena je korišćenjem Cox-ove regresione analize.

Rezultati

U našoj kliničkoj studiji je bilo 484 pacijenata, od toga 266 (55%) muškaraca i 218 žena (45%) i njihove

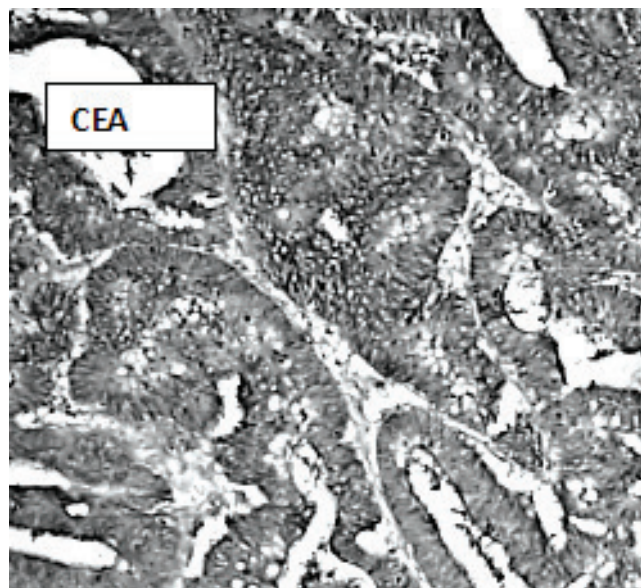
kliničko-patološke karakteristike su prikazane u tabeli 1. Sto osamdeset devet pacijenata (39%) je imalo tumore lokalizovane u predjelu cekuma i lijenalne fleksure a 295 (61%) je imalo tumore od lijenalne fleksure do anokutane linije. Dvjesto četrdeset sedam pacijenata (51%) je imalo histološki gradus tumora I, 145 pacijenata (30%) je imalo histološki gradus tumora II i 92 pacijenata (19%) je imalo histološki gradus tumora III. Invazija tumora u zid crijeva analizirana je kod svih pacijenata u ovoj studiji: pT1 invazija je zabilježena kod 27 pacijenata (5,6%), pT2 kod 68 pacijenata (14%), pT3 kod 229 pacijenata (47,3%) i pT4 kod 160 pacijenata (33,1%). Zahvaćenost limfnih čvorova pN je analizirana i utvrdili smo sljedeće rezultate. Stodvadeset dva pacijenta (25,2%) je imalo zahvaćene limfne čvorove jedan do tri limfna čvora pN1 i 101 pacijent (20,8%) je imao zahvaćene više od četiri limfna čvora

Tabela 1. Kliničko patološke karakteristike bolesnika sa kolorektalnim karcinomom

Varijable	Broj bolesnika n = 484	P
Pol		
Muškarci	266 (55%)	0,6289
Žene	218 (45%)	
Lokalizacija tumora		
Od cekuma do lijenalne fleksure	189 (39%)	0,563
Od lijenalne fleksure do anokutane linije	295 (61%)	
Histološki gradus		
HG1	247 (51%)	0,0019
HG2	145 (30%)	
HG3	92 (19%)	
Proširenost invazije (pT)		
pT1	27 (5,6%)	0,0005
pT2	68 (14%)	
pT3	229 (47,3%)	
pT4	160 (33,1%)	
Zahvaćenost limfnih čvorova (pN)		
N0	261 (54%)	0,00089
N1	122 (25,2%)	
N2	101 (20,8%)	
Metastaze (pM)		
Prisutne	44 (9%)	0,00346
Odsutne	440 (91%)	
Perineuralna invazija		
Prisutna	218 (45%)	6,33x 10 ⁻⁶
Odsutna	266 (55%)	
Venska invazija		
Prisutna	113 (23%)	1,37x10 ⁻⁵
Odsutna	371 (77%)	

Tabela 2. Raspodjela bolesnika prema ekspresiji imunohistihemijskih markera

Varijable	Broj bolesnika	p
CEA		
Jako pozitivan QS ≥ 6	301 (62%)	0,002
Slabo pozitivan QS < 6	183 (38%)	
p 53		
Jako pozitivan QS ≥ 6	329 (68%)	0,0045
Slabo pozitivan QS < 6	155 (32%)	
Ki 67		
Jako pozitivan QS ≥ 6	275 (56,8%)	0,429
Slabo pozitivan QS < 6	209 (43,2%)	
PCNA		
Jako pozitivan QS ≥ 6	314 (64,8%)	0,003
Slabo pozitivan QS < 5	170 (35,2%)	

Slika 1. Ekspresija karcinoembrionalnog antigena (CEA) u tkivu kolorektalnog karcinoma

pN2. Dvjesto šezdeset jedan pacijent (54%) nije imao zahvaćene limfne čvorove. Udaljene metastaze u jetri i peritoneumu su bile prisutne kod 44 pacijenta (9%). Perinuaralna invazija je bila prisutna kod 218 pacijenata (45%) i odsutna kod 266 pacijenata (55%). Zahvaćenost vena tumorskim tkivom je zabilježeno kod 113 pacijenata (23%) i odustvo zahvaćenosti vena kod 371 pacijenata (77%) (Tabela 1).

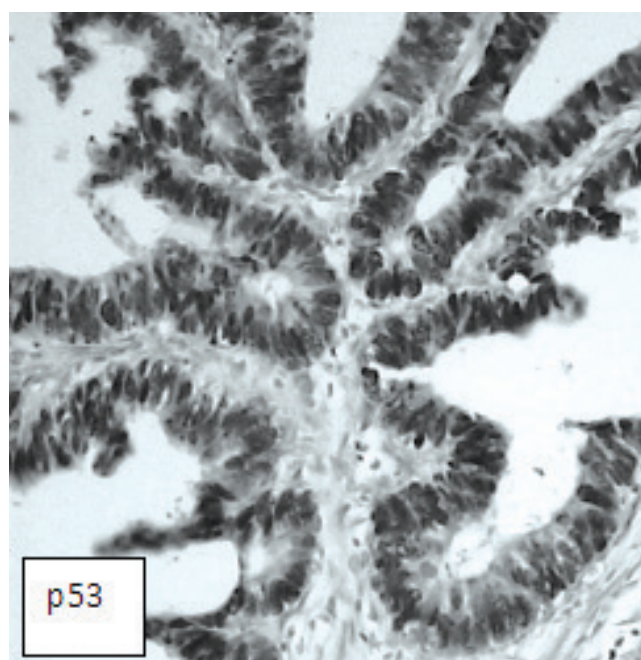
Imunohistochemijska analiza je rađena kod 484 pacijenata. Raspodjela bolesnika prema ekspresiji imunohistochemijskih markera prikazana je u tabeli 2.

Ekspresija CEA u ovoj kliničkoj analizi je bila jako pozitivna, Quick score 6 i veći od 6 ($Q \geq 6$) kod 301 (62%) pacijenta, slabo pozitivan, Quick score ($Q < 6$) kod 183 (38%) pacijenta. Ekspresija CEA prikazana je na slici 1.

Ekspresija p53 u ovoj kliničkoj studiji je otkrivena kao jako pozitivna, Quick score 6 i veći od 6 ($Q \geq 6$) kod 329 (68%) pacijenata, slabo pozitivan Quick score (0-5) je otkriven kod 155 (32%) pacijenata. Ekspresija p53 prikazana je na slici 2.

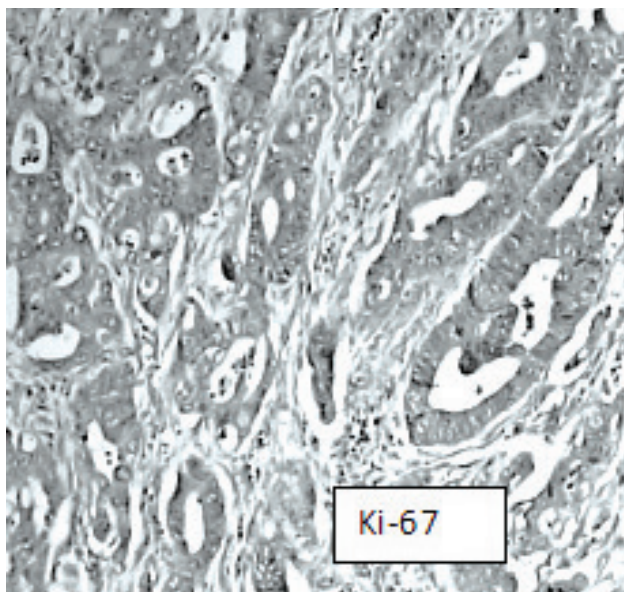
Proliferativna aktivnost Ki-67 označena kao jako pozitivno, Quick score 6 i veći od 6 ($Q \geq 6$), je otkriven kod 275 (56,8%) pacijenata, slabo pozitivno, Quick score ($Q < 6$) je otkriven kod 209 (43,2%) pacijenata. Ekspresija Ki/67 prikazana je na slici 3.

PCNA u ovoj kliničkoj analizi je otkriven

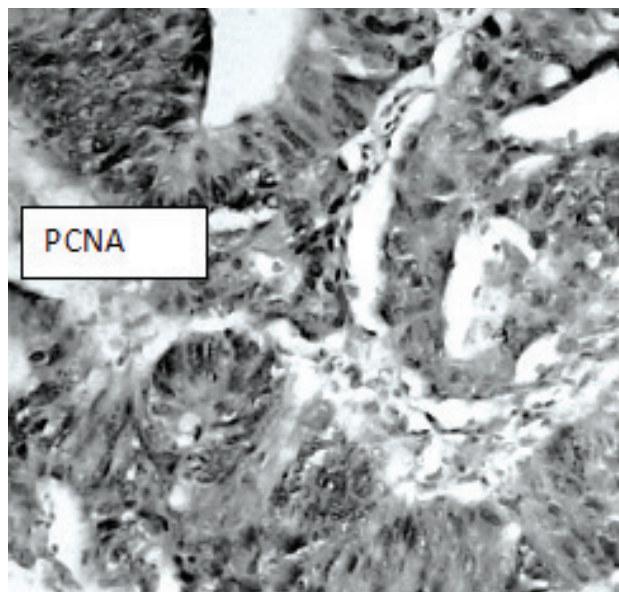
Slika 2. Ekspresija p53 u kolorektalnom karcinomu

kao jako pozitivan, Quick score 6 i veći od 6 ($Q \geq 6$) kod 314 (64,8%) pacijenata, a slabo pozitivan Quick score ($Q < 6$) je otkriven kod 170 (35,2%) pacijenata. Ekspresija PCNA prikazana je na slici 4.

Analizirajući preživljavanje pacijenata u odnosu na rezultate dobijene imunohistochemijskom analizom, utvrdili smo da pacijenti sa jako pozitivnim imunohistochemijskim vrijednostima CEA imaju statistički značajno lo-

Slika 3. Ekspresija Ki/67 u umjerenom diferentovanom kolorektalnom karcinomu

Slika 4. Ekspresija proliferišućeg nuklearnog antigena (PCNA)

šije preživljavanje u odnosu na pacijente koji su imali slabo pozitivne vrijednosti CEA (Test Log Rank, $p < 0,05$).

Analizom preživljavanja pacijenata sa jako pozitivnim imunohistohemijskim vrijednostima p53 utvrđeno je da imaju statistički značajno lošije preživljavanje u odnosu na pacijente koji su imali slabo pozitivne vrijednosti p53 (Test Log Rank, $p < 0,05$).

Pacijenti sa jako pozitivnim imunohistohemijskim vrijednostima PCNA su imali statistički značajno lošije preživljavanje u odnosu na pacijente sa slabo pozitivnim vrijednostima PCNA (Test Log Rank, $p < 0,05$).

Nema statistički značajne razlike u preživljavanju pacijenata sa jako pozitivnim imunohistohemijskim vrijednostima Ki-67 u odnosu na pacijente sa slabo pozitivnim vrijednostima Ki-67 (Test Log Rank, $p = 0,2449$).

Diskusija

Naša retrospektivna studija značaja imunohistohemijskih biomarkera za prognozu preživljavanja pacijenata sa karcinomima kolona i rektuma sprovedena je na osnovu imunohistohemijske ekspresije proteina koja odgovaraju napredovanju i diseminaciji tumora. U izboru i strukturisanju imunohistohemijskih

markera posmatrali smo, ne samo njihov značaj, nego i njihovo ponašanje u kolorektalnoj karcinogenezi, kao i troškove praktične primjene u kliničkoj praksi. Dakle, fokus ovog istraživanja je hipoteza o dobijanju panela imunohistohemijskih markera koji se mogu koristiti u rutinskoj praksi.

Kliničko-patološki parametri još uvijek predstavljaju najznačajnije faktore pri određivanju terapije i praćenja pacijenata sa kolorektalnim karcinomom. Oni, ipak, nisu dovoljno pouzdani ni u prognostičkom smislu niti u predikciji odgovora na terapiji. Zbog toga danas postoji urgentna potreba za razvojem molekularnih markera koji bi bili specifičniji i precizniji u procesu rizika i izbora terapije.

Analizirajući prisustvo antitijela na CEA potvrđena je naša hipoteza, koju su dokazali i drugi autori, da odnos između ekspresije ili sadržaja CEA u tkivu karcinoma kolona i rektuma ima značaja za preživljavanje bolesnika. U radu Bilušića i saradnika [1] je prikazana serija pacijenata i dvogodišnje preživljavanje od 81% bolesnika koji su imali slabo pozitivnu ekspresiju CEA u tumoru, dok je dvogodišnje preživljavanje pacijenata koji su imali jako pozitivnu ekspresiju ovog biomarkera bili 21,4%. U radu Li-a i saradnika [2] je takođe prikazano dvogodišnje preživljavanje pacijenata bez ekspresije tkivnog CEA od 65,9% u odnosu

na pacijente sa visokom ekspresijom tkivnog CEA i dvogodišnjim preživljavanjem od 27%. Visoka ekspresija tkivnog CEA udružena je sa visokim stepenom diferencijacije tkiva kao i sa invazijom limfatika i vena u zidu crijeva. Studija Nakagoe i saradnika [3] analizirala je prognostički značaj ekspresije CEA u tumorskom tkivu i utvrdila da je visok nivo ekspresije CEA nezavisan prediktor prognoze karcinoma kolona i rektuma.

Nekoliko studija ispituje korelaciju između ekspresije proteina p53 i apoptoze kod kolorektalnih neoplazmi [5, 6]. U našoj studiji analiza preživljavanja pacijenata u periodu od 7 godina pokazala je statistički značajnu razliku u preživljavanju pacijenata sa jako pozitivnim vrijednostima p53 i slabo pozitivnim vrijednostima p53 ($p < 0,001$). Naši podaci potvrđuju da je ekspresija proteina p53 nezavisan prediktor kraćeg preživljavanja. Iako je nekoliko kliničkih studija pokazalo rezultate koji su u skladu sa našom studijom, postojali su i drugačiji zaključci. Sillars-Hardebol i saradnici [8] pokazali su da nema značajne razlike u preživljavanju pacijenata u seriji 482/740 pacijenata (65%), ali je ekspresija p53 povezana sa distalnom lokacijom ($p < 0,001$) i stadijumom III bolesti ($p < 0,001$), što je slično rezultatima naše studije.

U radovima Jesusa i saradnika [9] se ističe da je kod pacijenata sa jako pozitivnim vrijednostima p53 preživljavanje bilo statistički značajno lošije nego kod pacijenata sa slabo pozitivnim vrijednostima p53 (52,5 % vs. 94,1%). Mutacija u p53 genu je rani događaj u karcinogenezi, jer se mutirani p53 otkriva i u premalignim promjenama. Mutacije p53 i prateća akumulacija p53 proteina potencijalno predstavlja vrlo koristan marker za grupu pacijenata koji zahtijevaju intenzivno liječenje. p53 je nezavisan od tumorske aneuploidije ali je u vezi sa DNA indeksom koji je veći od 1,3 i velikom S fazom. Analizom preživljavanja pacijenata sa jako pozitivnim imunohistohemijskim vrijednostima p53 utvrđeno je da oni imaju statistički značajno lošije preživljavanje u odnosu na pacijente koji su imali slabno pozitivne vrijednosti p53 što je predsvlajeno i u radovima drugih autora.

Jedan od prvih koraka u višestrukoj karci-

nogenezi kolona je povećana proliferacija ćelija, što se otkriva ekspresijom PCNA. Određivanje PCNA indeksa može igrati važnu ulogu u razumijevanju stanja nastajanja ćelije. Što je veća PCNA ekspresija veći je i trend maligniteta ćelije [14, 15]. PCNA igra veoma važnu ulogu u replikaciji DNK [14]. Zbog ove direktne veze sa ćelijskom proliferacijom, PCNA se smatra važnim faktorom u prognozi. Zapravo, opisan je kao značajan faktor u prognozi kolorektalnog karcinoma u nekoliko studija [14, 15]. Naši rezultati su u korelaciji sa radovima drugih autora, pošto su pacijenti sa jako pozitivnim imunohistohemijskim vrijednostima PCNA imali statistički značajno lošije preživljavanje u odnosu na pacijente sa slabo pozitivnim vrijednostima PCNA.

Jedna ranija studija Salminenena i saradnika [16], koja je analizirala pacijente koji su imali kolorektalni karcinom, je pokazala da je visoko proliferativna aktivnost mjerena Ki-67 povezana sa poboljšanjem preživljavanja u poređenju sa pacijentima sa niskim Ki-67. U radu Zhao i saradnika [11] prikazano je da je nizak indeks Ki67 na invazivnoj margini tumora povezan sa lošom prognozom kod pacijenata u Dukes-ovoj fazi B kolorektalnog karcinoma. Određivanje proliferativne aktivnosti kod pacijenata sa kolorektalnim karcinomom upotrebom monoklonskog antitijela Ki-67 je pokazalo da je ona značajnija u prognozi bolesti u poređenju sa kliničkim i patološkim pokazateljima. Ki-67 ekspresija u karcinomima kolona i rektuma odražava frakciju rasta tumora i korelira sa p53 pozitivnošću u tumoru. Opisano je da postoji korelacija između prisustva Ki-67 i razvoja metastaza [12,13]. Analizirajući preživljavanje pacijenata u našoj kliničkoj studiji nismo utvrdili statistički značajne razlike u preživljavanju pacijenata sa jako pozitivnim imunohistohemijskim vrijednostima Ki-67 u odnosu na pacijente sa slabo pozitivnim vrijednostima Ki-67.

Zaključak

Broj pacijenata oboljelih od karcinoma kolona i rektuma je u porastu, a osobe ženskog i muškog pola oboljevaju podjednako. Imuno-

histohemijska analiza tkiva primarnog kolorektalnog adenokarcinoma 484 bolesnika pokazala je jako pozitivnu ekspresiju CEA kod 301 (62%) pacijenta, p53 kod 329 (68%) pacijenata, PCNA kod 314 i Ki-67 kod 275 (56,8%) pacijenata. Pacijenti sa jako pozitivnim imunohistohemijskim vrijednostima CEA, p53 i PCNA su imali statistički značajno lošije preživljavanje u odnosu na one sa slabo pozitivnim vrijedno-

stima ovih markera, dok za Ki-67 nije utvrđeno da je značajan prediktor preživljavanja pacijenata sa kolorektalnim adenokarcinomom. Imunohistohemijski parametri se mogu koristiti kao značajni faktori prognoze karcinoma kolona i rektuma.

Autori izjavljuju da nemaju sukob interesa.
The authors declare no conflicts of interest.

Literatura

1. Bilusic M, Heery CR, Arlen PM, Rauckhorst M, Apelian D, Tsang KY, et al. Phase I trial of a recombinant yeast-CEA vaccine (GI-6207) in adults with metastatic CEA-expressing carcinoma. *Cancer Immunol Immunother* 2014;63(3):225–34.
2. Li M, Li JY, Zhao AL, He JS, Zhou LX, Li YA, Gu J. Comparison of carcinoembryonic antigen prognostic value in serum and tumour tissue of patients with colorectal cancer. *Colorectal Dis* 2014;11(3):276–81.
3. Nakagoe T, Sawai T, Ayabe H, Nakazaki T, Ishikawa H, Hatano K, et al. Prognostic value of carcinoembryonic antigen (CEA) in tumor tissue of patients with colorectal cancer. *Anticancer Res* 2013;21:3031–6.
4. Nazato DM, Matos LL, Waisberg DR, Souza JRM, Martins LC, Waisberg J. Prognostic value of carcinoembryonic antigen distribution in tumor tissue of colorectal carcinoma. *Arq Gastroenterol* 2009;46:26–31.
5. Zeestraten ECM, Bernard A, Reimers MS, Schouten PC, Liefers GJ, van de Velde CJH, et al. The prognostic Value of the Apoptosis pathway in colorectal Cancer: A Review of the Literature on Biomarkers Identified by Immunohistochemistry. *Biomark Cancer* 2013;5:13–29.
6. Suzuki K, Matsubara H. Recent advances in p53 research and cancer treatment. *J Biomed Biotechnol* 2011;2011:978312.
7. Ghiță C, Vilcea ID, Dumitrescu M, Vilcea AM, Mirea CS, Așchie M, et al. The prognostic value of the immunohistochemical aspects of tumor suppressor genes p53, bcl-2, PTEN and nuclear proliferative antigen Ki-67 in resected colorectal carcinoma. *Rom J Morphol Embryol* 2012;53:549–56.
8. Sillars-Hardebol AH, Carvalho B, Beliën JA, de Wit M, Delis-van Diemen PM, Tijssen M, et al. BCL2L1 has a functional role in colorectal cancer and its protein expression is associated with chromosome 20q gain. *J Pathol* 2012;226:442–50.
9. Jesus EC, Matos D, Artigiani R, Waitzberg AF, Goldenberg A, Saad SS. Assessment of staging, prognosis and mortality of colorectal cancer by tumor markers: p53, receptor erbB-2 and cadherins. *Acta Cir Bras* 2015;20:422–7.
10. Guzińska-Ustymowicz K, Pryczynicz A, Kemon A, Czyzewska J. Correlation between Proliferation Markers: PCNA, Ki-67, MCM-2 and Antiapoptotic Protein Bcl-2 in Colorectal Cancer. *Anticancer Res* 2009;29:3049–52.
11. Duchrow M, Ziemann T, Windhövel U, Bruch HP, Broll R. Colorectal carcinomas with high MIB-1 labelling indices but low p Ki 67 mRNA levels correlate with better prognostic outcome. *Histopathology* 2013;42:566–74.
12. Zhao WY, Xu J, Wang M, Zhang ZZ, Tu L, Wang CJ, et al. Prognostic value of Ki67 index in gastrointestinal stromal tumors. *Int J Clin Exp Pathol* 2014;7:2298–304.
13. Yamaguchi T, Fujimori T, Tomita S, Ichikawa K, Mitomi H, Ohno K, et al. Clinical validation of the gastrointestinal NET grading system: Ki67 index criteria of the WHO 2010 classification is appropriate to predict metastasis or recurrence. *Diagn Pathol* 2013;8:65.
14. Kanazawa Y, Onda M, Tanaka N, Seya T. Proliferating cell nuclear antigen and p53 protein expression in submucosal invasive colorectal carcinoma. *J Nippon Med Sch* 2000;67(4):242–9.
15. Onodera H, Maetani S, Kawamoto K, Kan S, Kondo S, Imamura M. Pathologic significance of tumor progression in locally recurrent rectal cancer: different nature from primary cancer. *Dis Colon Rectum* 2015;43(6):775–81.
16. Salminen E, Palmu S, Vahlberg T, Roberts PJ, Söderström KO. Increased proliferation activity measured by immunoreactive Ki67 is associated with survival improvement in rectal/recto sigmoid cancer. *World J Gastroenterol* 2005;11(21):3245–9.

Immunohistochemical markers: carcinoembryonic antigen, p53, Ki-67, and proliferating cell nuclear antigen as prognostic factors for colorectal cancer

Siniša Maksimović^{1,2}, Branislava Jakovljević^{2,3}, Zdenka Gojković^{2,4}, Zlatko Maksimović^{5,6}

¹Public Hospital "St Vračevi", Bijeljina

²University of Banja Luka, The Faculty of Medicine, Banja Luka, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

³Healthcare Institution "S-Tetik", Banja Luka, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

⁴University Clinical Center Banja Luka, Oncology Clinic, Banja Luka, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

⁵University of East Sarajevo, The Faculty of Medicine, Foča, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

⁶Health Insurance Fund of the Republic of Srpska, Banja Luka, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

Introduction. There has been a progressive increase in the frequency of colorectal carcinoma for the last twenty years. In order for a doctor to estimate the life expectancy and/or the treatment of these patients, oncology makes use of prognostic and predictive factors. They are divided into: clinicosurgical, pathohistological and immunohistochemical markers. The aim of this study is to determine the significance of immunohistochemical markers such as carcinoembryonic antigen (CEA), p53, Ki-67 as well as proliferating cell nuclear antigen (PCNA) for predicting survival in patients with colorectal carcinoma.

Methods. From 1st January 2010 to 1st December 2017, 484 patients with colorectal carcinoma who underwent analysis of immunohistochemical markers in carcinoma tissue (CEA, p53, Ki-67 and PCNA) were treated in Public Hospital "St Vračevi" in Bijeljina.

Results. Immunohistochemical analysis of primary colorectal adenocarcinoma tissue showed a considerably high positive expression level of CEA in 301 (62%) patients, p53 in 329 (68%), PCNA in 314 and Ki-67 in 275 (56.8%) patients. Patients with a high positive expression of CEA, PCNA, and p53 had a statistically lower survival rate, compared to the patients with low CEA, PCNA and p53 expression score. There was no statistically significant difference in the survival of patients with a considerably high immunohistochemical Ki-67 expression score, compared to the ones with low score.

Conclusion. Although immunohistochemical markers are useful predictors of survival in these patients, immunohistochemical analysis is not used for the routine examination of colorectal carcinoma.

Keywords: immunohistochemical markers, CEA, p53, Ki-67, PCNA, colorectal carcinoma, survival